

A HARMINCÉVES HÁBORÚ

A HABSBURG ABSZOLUTIZMUS

- Habsburg világbirodalom:
- Spanyol ág (II. Fülöp)
- Osztrák ág (I. Ferdinánd) – részei:

I. FERDINÁND (1526-1564)

- magyar király, cseh király, osztrák főherceg, és 1556 után NRCS császár is volt.
- Tartományok: örökös tartományok (Ausztria, Stájerország, Karintia, Krajna, Tirol), Cseh Királyság, Magyar Királyság,
- Cél: nyugat-európai mintára abszolút uralmat kiépíteni.
- I. Ferdinánd kialakította a kormányzás felső intézményeit:
- Titkos Tanács 16. század közepe, ez volt az uralkodó közvetlen tanácsadó szervezete.
- Udvari Kancellária, ez volt a polgári irányítószerv,
- Udvari Kamara
- Udvari Haditanács, ez csak a 17. században alakult ki.
- DE: Itt kedvezőtlenek az abszolutizmus feltételei:
- **Gazdaság:** Ez félperiféria, periféria területére esik. Itt nincs bővített ártermelés, emiatt nincs tökefelhalmozás. Az első osztrák manufaktúra 1670 körül alakult ki.
- **Társadalom:** Ausztrián és Csehországon kívül a városok és a polgárság gyenge volt, így a belső jövedelmekből az udvar nem számíthatott arra, hogy ezekről a területekről beszedett adók majd el tudnak látni egy jólszervezet hivatali apparátust, vagy egy nagy és erős zsoldoshadsereget.
- Ez a terület a rendiség fő centruma (nagyon erősek a rendek: cseh, német, magyar).
- A Habsburg-tartományok csatlakoztak a reformációhoz, de a Habsburg uralkodók ragaszkodnak a katolicizmushoz – az erőszakos ellenreformáció tovább gyöngíti a polgárságot.
- **Problémák:** francia – Habsburg ellentét
- Német protestáns rendek és a katolikus Habsburgok ellentéte
- A magyar és a cseh rendek valamint a Habsburg abszolutizmus ellentéte
- Külpolitika: A török elleni harcot előnnyé is lehetett tenni, mivel éppen a Habsburg birodalom fogta össze a Duna menti népeket, így leváltása a kis népek magukra maradása lett volna. Emellett a török veszély sok külső forrást is megnyitott, hiszen nemcsak a pápa, de még a német fejedelmek is adtak segílyt a török elleni harchoz.
- A 16. században megjelent a reformáció, ami megint jó volt, hiszen ezzel maga mellé tudta állítani a keresztény egyházat, és a délnémet tartományokat, akik pénzzel támogatták a Birodalmat, sőt még a gazdag rokon is támogatta a protestánsok elleni harcot, hiszen a rendek főleg protestánsok voltak. A protestánsok elleni harc lehetővé tette a fiskális perek alkalmazását, amikor koholt vádak alapján akárkit lecsukhattak, elítélhettek, ezzel nagyon sok birtokhoz jutott a birodalom.
- A hiányzó jövedelmet pótolták: Katolikus egyház; Udvari nemesség; A spanyol rokon, a német fejedelmek.
- Ezekből már fel lehetett építeni egy ütőképes zsoldoshadsereget, és a bürokrácia már megvolt, tehát ki lehetett alakítani egy abszolutisztikus rendszert.

II. Miksa (1564-1576)

II. Rudolf (1576-1612)

Ő a 15 éves háborút próbálta fölhasználni. Előbb Bocskai 1604-1606, majd cseh, osztrák, magyar rendek konföderációja fenyegette a dinasztia bukását. Ezt Mátyás oldotta meg azzal, hogy lemondatta 1608-ban a magyar és a cseh trónról, majd 1610-ben az NRCS trónról is.

II. Mátyás (1608-1610-1619)

Neki nincs fia és Stájer herceget Ferdinándot jelölte meg utódjául.

II. FERDINÁND (1619- 1637.)

német-római császár, magyar és cseh király, az ellenreformáció és az abszolutizmus képviselője.

Gyermekkora

1578. július 9-én született Grazban. I. Ferdinánd császár unokája, Károly főherceg és Wittelsbach Mária, bajor hercegnő gyermeke. A Habsburg család sarjaként nevelését nagyban meghatározta a katolikus hagyományok átvétele és a szigorú protokoll kellő elsajátítása. Tanulmányait nyolc éves korában kezdte a grazi jezsuitáknál, majd 1590-től az ingolstadti jezsuita egyetem hallgatójaként tanult.

Út a koronáig

Tíz évnyi tanulás után 18 évesen kapta első kormányzói feladatát és címét. Ferdinándot erős katolikus szellemben nevelték, és a pápai oktatók azt is belenevelték az ifjú hercegbe, hogy ezeket a szent elveket a kormányzásba is át kell vinnie. Ferdinánd 1596-ban vette át az osztrák örökös tartományok irányítását, és nagy lendülettel látott neki az addig tanultak gyakorlati bevezetéséhez.

A protestáns "fertőbe" süllyedt tartományokban azonnali és erőszakos ellenreformációt hirdetett. Ennek a rendeletnek sokan estek áldozatul, és végül azzal járt, hogy a tartományok tehetős protestáns polgárai elhagyták Ferdinánd birtokait. A protestáló rendekkel mit sem törődve, végül sikerült visszaállítani területein a katolikus többséget. Nem volt népszerű uralkodó, de II. Mátyás után ő következett a trónutódlásban. 1617-ben Csehország királya lett, 1618-ban a magyar rendek koronázták meg. 1619-ben pedig a Frankfurter birodalmi gyűlésen ellenjelölt hiányában őt tették meg német-római császárnak.

A HARMINCÉVES HÁBORÚ

A háború okai:

- ellenreformáció sérelmei
- törökellenes harcok dűlősei

Köv.: általános elégedetlenség

1608. Protestáns Unió – németországi városok és fejedelmek önvédelmi szövetsége

1609. Katolikus Liga – válaszképpen hozta létre Miksa bajor herceg

A háború ellentétei:

- csehek, magyarok harca a Habsburg abszolutizmus ellen

- a császár a német tartományokkal szemben az abszolút hatalomért
-a Habsburgok harca Svédország és Franciaország ellen a nyugati német területekért és az atlanti-óceáni tengerpartért

Cseh szakasz(1618-1623)

Az elégedetlenség oka: Rudolf jelölése a NRCS trónra – ez ellen lépnek fel a protestáns csehek.

Prágában 1618-ban Thurn gróf vezetésével a cseh rendek fellázadtak Ferdinánd protestánsellenes politikája ellen. A Habsburg császári kormányzót kihajították a prágai vár ablakán (defenesztráció), és meghívták a cseh trónra a Protestáns Unió egyik tagját, V. Pfalzi Frigyeset. Ferdinánd 1619-ben szövetséget kötött I. Miksa bajor herceggel, és Spanyolországgal. Bethlen Gábor erdélyi fejedelem Habsburgok ellen fordult. Ferdinánd maga mellett tudhatta a Katolikus Liga teljes hadállományát, amelyet akkoriban Tilly gróf vezetett. 1620. november 8-án a fehérhegyi csatában a Tilly vezette császári csapatok döntő vereséget mértek a cseh rendekre. Csehország elveszti önállóságát. Német a hivatalos nyelv, tartomány lett.

A nikolsburgi békében Bethlen megerősítette az erdélyi rendek kiváltságait, és elkerülte az ellenreformációt is.

Dán-holland szakasz(1624-1629)

Európa nyugati részein azonban még nem ért véget a holland-spanyol konfliktus, és ráadásul Dánia is, protestáns királyság lévén, féltette érdekeit, valamint IV. Keresztély király vissza akarta szerezni birodalma hajdan volt dicsőségét. Így került sor 1625-ben egy szövetség aláírására Dánia, Hollandia és Anglia között. 1626-ban ehhez a szövetséghez csatlakozott Bethlen Gábor erdélyi fejedelem is, és megindította II. Ferdinánd birodalmának keleti ostromát. A császári csapatok élén ezúttal Wallenstein gróf állt, aki Ferdinánd legsikeresebb hadvezére lett. IV. Keresztély csapatait 1626-ban a lutteri csatában legyőzte, és 1629-ben a lübecki béke aláírására kényszerítette. Bethlen hadjáratával elérte, amit akart, újabb engedményeket szerzett Erdély számára. A nagy győzelem hatására II. Ferdinánd kiadta országaiban az Edictum Restitutionist 1629-ben. Ez a visszaállítási rendelet azt mondta ki, hogy az 1552 óta szerzett protestáns birtokokat vissza kell adni azok eredeti, katolikus tulajdonosaiknak, továbbá a rendelet kiadásától kezdve nemcsak a világi fejedelmek, hanem az egyházi méltóságok is visszaállíthatták birtokaikon a vallási egységet. Ez hatalmas ellenállást váltott ki az egész birodalomban, még a katolikus fejedelmek körében is. Hamarosan ez vált a következő évek háborús okává.

Svéd szakasz (1630-1635)

Franciaország (Richeliu) szövetsége Gusztáv Adolffal.

Ok.: a túl erős Habsburgok ellen.

Az Edictum Restitutionis ellen leginkább Szászország és Vesztfália tiltakoztak, és heves protestálásukban meg is találták megfelelő szövetségeseiket Svédország és Franciaország személyében. Igaz, az utóbbi csak pénzzel támogatta a Habsburgellenes hadjáratokat. II. Gusztáv Adolf svéd király a protestánsok védelmének hathatós jelszavával és kevésbé nagydobra vert a svéd balti uralom megszilárdításának és kibővítésének reményében szállt partra 1630 nyarán Pomerániában. 1631-ben a svéd és szász sereg vereséget mért Tilly csapataira a breitenfeldi csatában. Hamarosan elesett Mainz is, és 1632-ben Gusztáv Adolf a lützeni csatában a svéd seregek a Wallenstein vezette császári erőket nagy veszteségek árán, de legyőzték. Ebben a csatában vesztette életét a svéd uralkodó, akit a csatákban ezentúl

Oxenstierna kancellár képviselt. 1633-ban az ő kezdeményezésével megalakult a protestáns német fejedelmek és Svédország részvételével a heilbronni liga. II. Ferdinánd nyaka körül egyre szorosabban feszült a hurok. 1634-ben a liga Nördlingennél ismét elverte a császári csapatokat. A végveszélyt most már felismerte Ferdinánd is, és az 1635-ös prágai békében elismerte a protestáns jogokat és eltörölte az Edictum Restitutionist. Ezzel a liga feloszlott. A béke azonban nem lehetett tartós, hiszen Franciaország még nem kapta meg azt, amit akart, nevezetesen a spanyol tartományokat, és Svédország sem rendezte ügyeit a császárral.

Svéd-francia szakasz(1635-1648)

A háború ezen szakasza a sértődött franciák hadüzenetével kezdődött. Richelieu országa egyedül maradt, és kénytelen volt maga cselekedni. Hadüzenete a Habsburgok egyik országának, Spanyolországnak volt címezve. 1635-ben a francia csapatok le is rohanták Itália északi részét, Németalföld déli részét és a Rajna vidékét. Az időközben egymásra talált svéd és francia diplomácia szövetséget kötött, és még ugyanebben az évben Szászországban megjelentek a svéd csapatok. 1637-ben azonban II. Ferdinánd Bécsben meghalt, így a háború további fejleményeit már sohasem tudta meg. 1643. I. Rákóczi György szövetsége a svédekkel és a franciákkal. Hogy elkerülje az egyesített támadást, a Habsburgok rávették a dán királyt a szövetséggel való szembe fordulásra. A török udvart pedig arra, hogy Rákóczit tiltsa el a háborútól. Majd: még évekig tartó harcok után a békekötés.

A HABSBURG ABSZOLUTIZMUS KÍSÉRLETE ÉS A HARMINCÉVES HÁBORÚ

1. A HABSBURG ABSZOLUTIZMUS

- Habsburg világbirodalom 1556 után:
- Spanyol ág (II. Fülöp)
- Osztrák ág (I. Ferdinánd) –Dunai Habsburg Birodalom - részei:

I. FERDINÁND (1526-1564)

- magyar király, cseh király, osztrák főherceg, és 1556 után NRCS császár is volt.
- Tarományok: örökös tartományok (Ausztria, Stájerország, Karintia, Krajna, Tirol), Cseh Királyság, Magyar Királyság,
- Cél: nyugat-európai mintára abszolút uralmat kiépíteni.
- I. Ferdinánd kialakította a kormányzás felső intézményeit:
- Titkos Tanács 16. század közepe, ez volt az uralkodó közvetlen tanácsadó szervezete.
- Udvari Kancellária, ez volt a polgári irányítószerv,
- Udvari Kamara
- Udvari Haditanács, ez csak a 17. században alakult ki.
- DE: Itt kedvezőtlenek az abszolutizmus feltételei:
- **Gazdaság:** Ez félperiféria, periféria területére esik. Itt nincs bővített ártermelés, emiatt nincs tökefelhalmozás. Az első osztrák manufaktúra 1670 körül alakult ki.
- Mezőgazdaság: elsődleges
- **Társadalom:** Ausztrián és Csehországon kívül a városok és a polgárság gyenge volt, így a belső jövedelmekből az udvar nem számíthatott arra, hogy ezekről a területekről beszedett adók majd el tudnak látni egy jólszervezet hivatali apparátust, vagy egy nagy és erős zsoldoshadsereget.
- Mezőgazdasági konjunktúra köv.: a nemesség megerősödése
- Ez a terület a rendiség fő centruma (nagyon erősek a rendek: cseh, német, magyar).
- A Habsburg-tartományok csatlakoztak a reformációhoz, de a Habsburg uralkodók ragaszkodnak a katolicizmushoz – az **erőszakos ellenreformáció** tovább gyöngíti a polgárságot.
- **Problémák:** Német protestáns rendek és a katolikus Habsburgok ellentéte
- A magyar és a cseh rendek valamint a Habsburg abszolutizmus ellentéte – a rendek ragaszkodtak kiváltságaikhoz.
- Külpolitika: **francia – Habsburg** ellentét **és a török elleni harc**- ezt előnyé is lehetett tenni, mivel éppen a Habsburg birodalom fogta össze a Duna menti népeket, így leváltása a kis népek magukra maradása lett volna. Emellett a török veszély sok külső forrást is megnyitott, hiszen nemcsak a pápa, de még a német fejedelmek is adtak segílyt a török elleni harchoz.(de: a török elleni küzdelem miatt tudták a magyar rendek is megőrizni a kiváltságaikat)
- A 16. században megjelent a **reformáció**, ami megint jó volt, hiszen ezzel maga mellé tudta állítani a keresztény egyházat, és a délnémet tartományokat, akik pénzzel támogatták a Birodalmat, sőt még a gazdag rokon is támogatta a protestánsok elleni harcot, hiszen a rendek főleg protestánsok voltak. A protestánsok elleni harc lehetővé tette a fiskális perek alkalmazását, amikor koholt vádak alapján akárkit lecsukhattak, elítélhettek, ezzel nagyon sok birtokhoz jutott a birodalom.
- A hiányzó jövedelmet pótolták: Katolikus egyház; Udvari nemesség; A spanyol rokon, a német fejedelmek.
- Ezekből már fel lehetett építeni egy ütőképes zsoldoshadsereget, és a bürokrácia már megvolt, tehát ki lehetett alakítani egy abszolutisztikus rendszert.

2. A 30 ÉVES HÁBORÚ : 1618-1648. az első európai háború

- **A háború okai:**
- ellenreformáció sérelmei – 1600. II. Ferdinánd a protestánsok szabad vallásgyakorlásának a jogát megvonta – köv.: kivándorlás
- törökellenes harcok dúlásai
- Köv.: általános elégedetlenség
- 1608. Protestáns Unió – németországi városok és fejedelmek önvédelmi szövetsége – vez: Frigyes pfalzi választófejedelem
- 1609. Katolikus Liga – válaszképpen hozta létre Miksa bajor herceg
- A háború ellentétei:
- csehek, magyarok harca a Habsburg abszolutizmus ellen
- a császár a német tartományokkal szemben az abszolút hatalomért
- a Habsburgok harca Svédország és Franciaország ellen a nyugati német területekért és az atlanti-óceáni tengerpartért
- **1. szakasz: 1618-24. cseh szakasz, Habsburg győzelem**
- 1618. cseh felkeléssel kezdődik, Prágában a huszita cseh nemesség a császári biztosokra támad (defenesztráció)– nem ismerik el a katolikus II. Ferdinándot királynak - a protestáns Pfalzi Frigyes meghívása a trónra Ferdinánd ellenében-vallásháború, 1620.nov. 8. fehérhegyi vereség, (Tilly)cseh nemesség kiirtása, birtokaik felosztása, Csehország örökös tartomány lett, kötelező német nyelv
- **2. szakasz: 1625-1629. dán szakasz - Habsburg győzelem**
- IV. Keresztély északnémet területeket akar megszerezni – szövetségesei: Bethlen Gábor, Hollandia
- zsoldoshadseregek, Albrecht Wallenstein (felajánlotta szolgálatait a Habsburgoknak) győztes előretörése a Balti-tengerig, Lübeck - békekötés, a dán király kötelezte magát, hogy nem avatkozik a német ügyekbe – Habsburg győzelem, a Habsburg hatalom növelése – köv.:Richeliu a svédek bevonásával folytatja a háborút, hogy visszaszorítsa a Habsburg hatalmat
- **3. szakasz: 1630-1635. svéd háború – svéd győzelem (pontosabban: Wallensteint nagynehezen legyőzik)**
- II. Gusztáv Adolf, svéd király áll a protestáns szövetség élére, előretörnek - visszahívják a végveszélyben Wallensteint, aki 1632-ben (Lützen) vereséget szenved, de a csatában meghal a svéd király. 1634-ben megölik Wallensteint, de megbomlik a protestáns egység. A svédek hajlanak a megegyezésre, de a franciák erre belépnek a háborúba.
- **4. szakasz: 1635-1648. francia (svéd) háború**
- Richelieu beavatkozik, a vallási érdek teljesen elmosódik: a katolikus francia és a protestáns svéd király a Habsburg-hatalom ellen, győzelmek, a Habsburgok kimerülöben – de: IV. Keresztély dán királyt ráveszik, hogy forduljon a svédek ellen + a Portánál elérik, hogy megtiltsa I. Rákóczi Györgynek a háborúban való részvételt. A Habsburgok végül az erős francia hadsereg ellenében békére kényszerültek.
- **1648. Westfáliai béke:**
 - augsburgi vallásbéke visszaállítása
 - Németország széttagoltságát szentesíti
 - Svájc függetlensége és Hollandia függetlensége
 - Svédország megkapja Elő-Pomerániát, Wismart, Stettint (folyótorkolatok!), a brémai hercegséget (birodalmi rendek sorába lép)
 - Franciaország megkapja Elzászt, Tour, Metz és Verdun püspökségeket

- **A háború következményei:**
- a parasztságot tönkreteszi a harminc évig tartó háború
- a hadseregellátás kedvez a nagybirtokosoknak – junkerek meggazdagodása
- de: a béke rögzítia széttagoltságot, ami a fejlődés gátja lesz – a kapitalista fejlődés az Elbától Keletre megtorpan
- viszont: a rendiséget a cseh és magyar területeken a Habsburgoknak sikerült felszámolni – lehetőség az abszolutizmus kiépítésére

3. Poroszország

- a westfáliai békében Brandenburg Tartomány megkapta a Porosz Hercegséget – a Hohenzollern dinasztia uralomra jutása
- **III. Frigyes- Vilmos** fejedelem(1640- 1688): állandó, erős hadsereg, (Jól szervezett katonaság, huszárezredek.)
- A vesztfáliai békében tengerpartot szerzett (Brandenburg)
- svédek visszaszorítása (káplár- király)
- protestánsok befogadása-telepítése (hugenották, salzburgi protestánsok pl.) – iparosok, kereskedők
- merkantilista gazdaságpolitika
- mezőgazdasági mintaüzemek, út – és csatornaéítés
- fia: **1701. I Frigyes** (1701-13) az első király
- folytatja a hagyományokat: erős hadsereg
- a nemesség megadóztatása, iparfejl., oktatás támogatása
- Egyetem, árvaház, akadémia alapítása
- protestánsok befogadása-telepítése (hugenották, salzburgi protestánsok pl.)
- porosz és brandenburgi teületek egyesítése
- **I. Frigyes Vilmos** (1713-40)- káplár- király (bambuszbot): „Most aztán fussunk, jön a király! – „A lélek Istené, minden más az enyém”
- Általános tankötelezettség- és hadkötelezettség!!!!
- porosz hagyományokat folytatja (vasfegyelem, takarékoság)
- Drasztikus takarékosági intézkedések.
- Nagyszabású fejlesztés a hadseregben (junkere = földbirtokos katonanemes, drill = kemény katonai fegyelem a hadseregben)
- katonákat bérbe adta!!!

4. A spanyol örökösödési háború

- kirobbanás oka: II. Károly spanyol király a címét a francia király , XIV. Lajos unokájára, Fülöpre hagyta
- ez ellen fellép: Lipót Habsburg császár – szövetségesei: Hollandia, Anglia, Poroszország
- FrO szövetségese: II. Rákóczi Ferenc
- 1704. Höchstadt – francia csapatok veresége Savoyai Jenőtől
- 1713. Utrechti különbéke: Anglia, Hollandia kiszáll – ok: meghal Károly testvére, így a spanyol és az osztrák birtokok a Habsburg Károly (Lipót fia) kezén egyesültek volna
- 1714. Rastatt – Lipót elfogadta a békét- rendelkezések:
- Anglia – Gibraltár, Kanadai területek
- Fülöp – megkapta a spanyol trónt
- Ausztria: Belgium(Spanyol-Németalföld), Lombardia(Milánó), Nápoly